

УДК 347.73

В. В. Стукаленко, магістр права
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Економіко-правовий факультет
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

В статті висвітлені деякі проблеми інформатизації фінансового контролю в Україні, розкриваються причини виникнення та особливості їх прояву у суспільному житті. Акцентується увага на тому, що використання інформаційних технологій є необхідною передумовою якісної роботи контролюючих органів та запорукою проведення ефективних організаційних заходів по реформуванню інституту фінансового контролю.

Ключові слова: фінансовий контроль, інформаційні технології, контролюючі органи.

Постановка проблеми. В умовах гострого дефіциту публічних фінансових ресурсів вдосконалення управління ними та забезпечення ефективного і раціонального їх використання є надзвичайно актуальним питанням для України [1]. З огляду на це, на сьогодні фінансовий контроль є одним із важливих засобів забезпечення виходу із фінансово-економічної кризи.

Але, існуючий стан справ у сфері фінансового контролю не задовольняє суспільство, оскільки економіка держави несе значні збитки. До основних причин такого становища можливо віднести: а) відсутність дієвих механізмів контролю за фінансовими ресурсам; б) недосконалість діючої законодавчої бази з питань фінансового контролю; в) необхідність аналізу та осмислення великої кількості різноманітної інформації, яка підпадає під публічний фінансовий контроль; г) велика кількість правопорушень в сфері фінансової діяльності та інше.

Одним із чинників, який може істотно підвищити ефективність організації та функціонування механізмів фінансового контролю, забезпечити координацію дій контролюючих органів є застосування сучасних інформаційних технологій і систем. Зокрема, не використання в повному обсязі досягнень науки і техніки, зокрема новітніх інформаційних технологій (далі – ІТ), не дає змоги сьогодні контролюючим органам оперативного та ефективного впливати на процеси, які відбуваються в економіці, забезпечувати концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках фінансової діяльності, і як наслідок – зниження ефективності контрольних функцій.

Зазначимо, що актуальність цього питання полягає і в тому, що фінансовий контроль є особливою сферою правового регулювання держави.

Але у цій сфері існує чимало проблем, пов'язаних як зі недосконалістю нормативно-правової бази, що регулює здійснення фінансового контролю в Україні, так і пов'язаних з недоліками в організації роботи контролюючих органів. Зрозуміло, що при відсутності єдиної системи норм, що регулюють публічний контроль фінансів, не буде ефективної діяльності органів, які його здійснюють, що само собою негативно позначається на фінансуванні різних галузей економіки, фінансового благополуччя населення, фінансово-господарської діяльності організацій та розвитку економіки держави в цілому [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані із застосуванням інформаційних технологій у фінансовому контролі, висвітлювались в працях зарубіжних та вітчизняних науковців: М. Т. Білухи, Ф. Ф. Бутинця, В. Н. Васильєва, В. В. Войтко, А. М. Герасимовича, В. М. Гужви, Г. М. Давидова, С. В. Івахненка, Л. М. Кіндрацької, Ю. А. Кузьмінського, С. О. Левицької, В. Ф. Максимової, В. Л. Плєскача, Г. А. Титоренка, С. А. Яремко та інші.

В юридичній літературі відсутні комплексні дослідження щодо трансформації фінансового контролю під впливом інформатизації, які б враховували сучасні тенденції розвитку

науки фінансового права та рівень розвитку суспільних відносин, що охоплюються предметом фінансово-правового регулювання.

Метою статті є виявлення особливостей та проблем у роботі контролюючих органів в умовах інформатизації та обґрунтування пропозицій щодо вирішення існуючих проблем.

Виклад основного матеріалу. Вимоги сьогодення – використання інформаційних технологій. Інформаційна технологія – це сукупність процесів і методів здійснення пошуку, отримання, передачі, збору, обробки, накопичення, зберігання та надання інформації, а також користування інформацією і захисту інформації [3].

Рівень інформатизації процесів управління став одним з найбільш важливих показників соціально-економічного прогресу. Сучасні ІТ безпосередньо впливають на якість управлінських рішень, на розробку планів, а часто і на способи надання послуг. І як, результат, більш ефективне формування і використання публічних фінансів.

Використання інформаційних технологій є необхідною передумовою якісної роботи контролюючих органів та запорукою проведення ефективних організаційних заходів по реформуванню інституту фінансового контролю (далі – ФК).

На необхідність у застосуванні сучасних інформаційних технологій впливають зростаючі вимоги до дієвості ФК в складних економічних умовах. І все це, на фоні: а) необхідності проведенням одночасно великої кількості реформ (наприклад, «Стратегія сталого розвитку Україна-2020» [4] передбачає реалізацію 62 реформ та програм розвитку); б) розширення ринку товарів і послуг; в) великої кількості суб'єктів господарювання та масштабів їх діяльності та інше. За таких умов, суттєво збільшуються обсяги інформації та розширюються джерела її надходження, а також ускладнюється процес аналітичної обробки та прийняття рішень. Все це істотно знижує ефективність, а деколи і унеможливає проведення традиційного фінансового контролю [5, с. 81].

Але, сучасні інформаційні системи дають можливість працювати по-новому, а отже, породжують новий підхід до проектування процесів контрольно-аудиторської роботи. Вони дозволяють автоматизувати існуючий процес, удосконалити інструментарій проведення розрахунків, аналізу, цілком змінити технологію обробки інформації, використовувати нові технології, вимагаючи радикальної зміни контрольно-аудиторської роботи.

Застосування засобів обчислювальної техніки, інформатики, зв'язку при створенні інформаційних систем та інформаційних технологій має важливе значення для автоматизації контрольного процесу та призводить до появи відносно нових для традиційного права об'єктів і суб'єктів правовідносин.

Так, до об'єктів правового регулювання у цій області відносяться: інформаційні системи та інформаційні технології, засоби їх забезпечення.

Інформаційна система – це організаційно впорядкована сукупність документів (масивів документів) та інформаційних технологій, в тому числі з використанням засобів обчислювальної техніки і зв'язку, що реалізують інформаційні процеси [6].

До засобів використання інформаційних систем при здійсненні ФК можливо віднести: а) єдині бази даних, що дозволяють позбутися деяких проміжних етапів документообігу; б) мережеві технології, що забезпечують встановлення зв'язку з користувачами; в) експертні системи, що сприяють заміні експертів і фахівців вузької спеціалізації фахівцями широкого профілю та т.п.

Наприклад, станом на 01.02.2017 року, є перелік 147 відкритих баз даних, до якого увійшли 147 сайтів для публічного користування громадянами України. Ці сайти створені урядовими інституціями і стосуються усього різноманіття послуг для українських громадян – від можливості перевірити ІМЕІ мобільного телефону до переліку адміністративних послуг, які надає держава. Велика кількість баз даних також дозволяє громадянам перевірити судові рішення, відомості з кадастру, реєстрацію підприємств та громадських організацій і т.п. [7].

Перелік відкритих реєстрів та баз даних дає можливість користуватися публічною інформацією, без необхідності писати запит, що суттєво прискорює оперативність отримання інформації. Необхідно звернути увагу на той факт, що це лише відкритий перелік реєстрів та баз даних.

Існує ще і закриті реєстри та бази даних. Усі вони у сукупності істотно підвищують оперативність і дієвість контрольних заходів, але можливості застосування зазначеного напрямку контролюючими органами є недостатнім.

Після створення електронних реєстрів і баз даних велику кількість корисної інформації можна отримати он-лайн, суттєво з економівши час [8].

Зараз існує проблема доступу деяких державних органів (зокрема статистичних) до інформації про платників податків, що надходять у фінансові органи, що пов'язані з захистом комерційної таємниці. Проте необхідно врахувати, що об'єктивна статистична інформація – запорука правильного і точного прогнозування, планування та управління, тому можливе створення крім єдиної інформаційної системи окремих інформаційних потоків між державними органами. Головне, щоб ці взаємозв'язки мали чітку правову і технічну визначеність.

Однією із ключових проблем залишається проблема використання всього потенціалу ІТ. Слід зауважити, що в сучасних умовах існує багато організаційних суперечностей, недоліків і проблем, які гальмують розвиток і застосування інформаційних систем у фінансовому контролі та знижують ефективність використання інформаційних технологій.

Основні з них полягають у тому, що: а) використовуються як нові, так і застарілі програмні засоби. Це суттєво ускладнює обслуговування інформаційної системи та знижує ефективність її використання; б) підключення до мережі Internet і використання програмного забезпечення загрожує цілісності баз даних та створює умови для несанкціонованого доступу до інформації, що передається у мережевому середовищі; в) ручний, неавтоматизований ввід даних у віддалених вузлах мережі може призвести до багатьох помилок та затримок, які знижують ефективність інформування служб та не дають можливості для відповідних оперативних дій [5, с. 82].

Інформаційне забезпечення автоматизованих систем контролю є важливою складовою, призначеною для відображення інформації, яка характеризує стан керованого об'єкта і є основою для прийняття управлінських рішень. Під інформаційним забезпеченням розуміють певним чином упорядковану сукупність інформації, яку формують і використовують на різних стадіях процесу контролю. Основою інформаційного забезпечення контролю є економічна інформація, що характеризує виробничу і фінансово-господарську діяльність суб'єктів контролю [9]. У процесі розроблення інформаційного забезпечення слід визначити: а) склад інформації, що включає в себе перелік інформаційних одиниць або сукупностей; б) необхідних для розв'язання комплексу задач; в) структуру інформації та її перетворення, тобто формування показників документів; г) характеристики руху інформації, тобто обсяг потоків, маршрути, терміни; д) характеристика якості інформації; е) способи перетворення інформації та т.п.

Зростання обсягів інформації потребує від контролюючого органа певної її систематизації і класифікації, оскільки без такого підходу важко зібрати необхідні докази, правильно оцінити господарські явища, факти, процеси виробництва.

Загальновідомо, що найпотрібнішу інформацію про фінансово-господарську діяльність контролюючі органи отримують з даних бухгалтерського обліку, бухгалтерської і статистичної звітності, а в останній час також і з мережі Internet.

Особливістю сучасного фінансового контролю є необхідність оцінки різноманітних даних і джерел первинної інформації. Тому її збирання та обробка мають бути оперативними і постійно підтримуватись в актуальному стані.

Враховуючи різноманітні джерела виникнення первинної інформації та необхідності подання звітної інформації різним контролюючим органам, доречним є організація інформаційно-технічного забезпечення фінансового контролю на основі побудови розподіленої інформаційно-аналітичної системи (РІАС). Необхідною умовою створення РІАС фінансового контролю є дотримання єдиної системи класифікації і кодування обліково-аналітичної інформації, що є частиною інформаційного забезпечення, комплексом взаємозалежних державних класифікаторів техніко-економічної інформації, розробленим для використання в системах автоматизованої обробки даних [4, с. 82].

Основою інформаційного забезпечення РІАС є інформаційна база (ІБ), яка використовується при функціонуванні автоматизованих систем контролю. За складом та змістом вона має відповідати вимогам тих задач проектної системи, які розв'язуються на її основі. Фінансовий контроль базується не тільки на використанні інформації, а й сам бере безпосередню участь у формуванні інформаційного забезпечення системи управління суб'єктів контролю.

Аналіз системи контрольно-аудиторської роботи виявляє недостатню ефективність існуючої моделі фінансового контролю та необхідністю подальшого реформування самої стратегії системи управління фінансами. Лише тоді, коли перед прийняттям управлінського рішення і під час його виконання застосовуватимуться адекватні процедури контролю, будуть створені умови для переходу від перевірки кожної господарської операції – до контролю систем взагалі.

На сучасному етапі, при здійсненні ФК відбувається певні негативні трансформації. У такій ситуації, логічно постає потреба пошуку шляхів розв'язання цих проблем.

Поліпшенню інформаційно-аналітичного забезпечення ФК можуть сприяти такі заходи: стандартизація системи з фінансового контролю та формування системи єдиних процедур контролю для зовнішнього, внутрішнього ФК; впровадження сучасних інформаційних технологій; створення єдиної інтегрованої бази даних, пов'язаної з паспортизацією результатів контрольних заходів; запровадження загального моніторингу ФК зведених даних про виявлені порушення фінансової дисципліни та відшкодовані збитки та інше.

Так, новітні інформаційні технології документообігу дозволяють оперативно накопичувати та використовувати відповідні бази даних за підсумками всіх форм фінансового контролю.

Таким чином, для підвищення ефективності проведення фінансового контролю необхідно встановити нові стандарти якості інформаційно-аналітичної роботи. Стандарт глумачиться сучасною наукою і чинним законодавством, як методологічна база і сукупність єдиних вимог до ведення контрольної діяльності [1, с. 202].

До основних рекомендацій по поліпшенню інформаційно-аналітичної роботи при здійсненні ФК можливо віднести:

- розробку чітких методичних рекомендацій щодо проведення контролю із визначенням методів і принципів основних аналітичних процедур, які важливо здійснювати;
- розробку спеціального програмного забезпечення, яке дозволить автоматизувати аналітичні процедури проведення економічного аналізу та адаптувати його до існуючих автоматизованих робочих місць і баз даних, якими користуються контролюючі органи;
- розширення аналітичних підрозділів або зменшення навантаження шляхом ліквідації контролю, який не має змістовного навантаження та не впливає на ефективність прийняття управлінських рішень;
- покращення взаємодії підрозділів, ліквідація та розробка шляхів усунення суперечностей;
- розробку найбільш доцільної схеми проведення галузевого контролю;
- покращення взаємодії між підрозділами та створення єдиної циклічної системи інформації та інше.

Реалізація визначених завдань дозволить забезпечити: зміцнення фінансової дисципліни, оперативне реагування на виникнення або загрозу виникнення фактів неефективного використання публічних фінансових ресурсів та фінансових шахрайств; отримання обґрунтованої інформації щодо ефективності та законності використання публічних ресурсів; розвиток програмно-технічної інфраструктури інформаційної системи; вдосконалення діяльності, підвищення ефективності управління ресурсами; оптимізацію фінансових витрат на забезпечення функціонування системи внутрішнього фінансового контролю шляхом підвищення ефективності використання наявних можливостей. Завдяки створення єдиної інформаційної бази, забезпеченої можливостями вільного доступу кожного з відповідних органів, дозволить оптимізувати процеси взаємодії, співпраці і комплексної оцінки економічної ситуації на макрорівні.

Застосування ІТ є одним із потужних факторів прискорення економічного розвитку України. Тому, реформування інституту фінансового контролю потрібно здійснювати в таких напрямках, а саме:

- розробка державної Стратегії інформатизації усіх сфер суспільного життя, у тому числі і фінансового контролю. Таким чином, змістом державної політики у сфері інформатизації повинно бути створення органами влади необхідних правових, економічних, організаційних та інших умов, що будуть сприяти розвитку інформатизації та створенні дієвих механізмів захисту прав і інтереси громадян і держави при її здійсненні.

- створення єдиних баз даних (реєстрів), що можуть забезпечити інформаційне та аналітичне супроводження контрольно-аудиторської роботи на всіх стадіях її здійснення та ефективне використання всіх інформаційних ресурсів;

- розширення функціональних можливостей єдиних інформаційно-аналітичних систем фінансового контролю та їх інтеграція з інформаційними ресурсами;

- створення системи оперативного обміну інформацією між суб'єктами зовнішнього фінансового контролю та забезпечення використання реєстрів і баз даних;

- гармонізація зовнішнього контролю та зовнішнього аудиту;

- організація створення і підтримки електронної бази даних з питань зовнішнього контролю та аудиту;

- співпраця та здійснення обміну інформацією між органами влади з питань фінансового контролю та інше. Зазначені заходи мають сприяти подальшому розвитку публічного фінансового контролю в Україні, підвищенню його ефективності та дієвості.

Трансформація фінансового контролю в сучасних умовах повинна також здійснюватися на підставі праксеологічного підходу. Він забезпечує ефективне управління діяльністю через її всебічний самоаналіз, самооцінювання, цілеспрямоване моделювання умов і засобів удосконалення на основі синтезу теоретичних знань та емпіричного досвіду. І, все це можливо здійснити завдяки застосуванню сучасних ІТ. Згідно теорії праксеології, результати роботи насамперед залежать від попередньої ретельної підготовки до її виконання, ступеня підготовленості дій у широкому розумінні, що охоплює оволодіння знаннями, свідомий вибір засобів, методів аналізу і регулювання, критерії емоційного і практичного оцінювання результатів [10].

Висновки. Таким чином, нині у сфері публічного фінансового контролю необхідно подолання правової невизначеності публічного фінансового контролю, а також забезпечити зміцнення законодавчої та методологічної бази. А для цього доцільно вдосконалити нормативно-правову базу, методологічне та матеріально-технічне забезпечення діяльності контролюючих органів, наприклад, впровадити Єдину систему державного внутрішнього фінансового контролю, що має контролювати всіх юридичних осіб.

Аналіз діяльності контролюючих органів дозволяє виявити тенденцію розвитку фінансового контролю в сучасних умовах. Трансформація фінансового контролю відбувається у напрямку створення високоорганізованого середовища із інформаційним, телекомунікаційним, програмним забезпеченням, базами даних і базами знань та іншими засобами, що дозволить на якісно новому рівні реалізувати функції фінансового контролю. Отже, вимога сьогодні – у зміні функцій фінансового контролю, застосування контролюючими органами нових форм і методів контролю, їх орієнтація на результат актуалізується у напрямку необхідності переходу до інформатизації усіх етапів та стадій фінансового контролю з метою досягнення максимальної ефективності.

Список літератури

1. Шевчук О. А. Трансформація змісту державного фінансового контролю / О. А. Шевчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2013_7_24
2. Бедринець М. Д. Розвиток державного внутрішнього фінансового контролю в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/10.../49.pdf>
3. Автоматизированные информационные технологии в экономике / [под. ред. Г. А. Титоренко]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nashol.com/2015032983656/avtomatizirovannie-informacionnie-tehnologii-v-ekonomike-uchebnik-titorenko-g-a-2005.html>
4. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

5. Яремко С. А. Організація фінансового контролю в умовах застосування інформаційних технологій і систем / С. А. Яремко, О. І. Ніколаєва, В. В. Войтко // Науковий журнал «Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво». – Луцьк, 2013, Випуск № 12. – С. 81-85.
6. Правове регулювання створення і використання інформаційних технологій та інформаційних систем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gumlit.in.ua/re_Правове+регулювання+створення+i+використання+інформаційних+технологій+інформаційних+систем
7. Створено перелік відкритих баз даних для громадян України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://corruptua.org/2015/04/stvoreno-perelik-iz-148-mi-vidkritih-baz-danih-dlya-gromadyan-ukrayini>. – Назва з титул. екрану.
8. Список відкритих реєстрів та баз даних [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://firtka.if.ua/?action=show&id=98518>. – Назва з титул. екрану.
9. Алексеенко О. В. Фінансовий контроль у Збройних Силах України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Алексеенко О. В. – К.: 2009. – 229 с.
10. Праксеологічний підхід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/13761025/pedagogika/sistemnyi_pidhid. – Назва з титул. екрану.

Стаття надійшла 25.05.2017 р.

В. В. Стукаленко, магістр права
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Экономико-правовой факультет
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТЕ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

Резюме

В статье освещены некоторые проблемы финансового контроля в Украине в контексте информатизации, раскрываются причины возникновения этих проблем и особенности их проявления в общественной жизни. Проанализированы основные проблемы и предоставлены основные рекомендации по улучшению информационно-аналитической работы при осуществлении финансового контроля.

Акцентируется внимание на том, что использование информационных технологий является необходимым условием качественной работы контролирующих органов и залогом проведения эффективных организационных мероприятий по реформированию института финансового контроля.

Ключевые слова: финансовый контроль, информационные технологии, контролирующие органы.

V. V. Stukalenko, Master of Laws
Odessa I. I. Mechnikov National University
Economics and Law Faculty
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

TRANSFORMATION OF FINANCIAL CONTROL IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF INFORMATIZATION

Summary

The article highlights some problems of financial control in Ukraine in the context of informatization, reveals the causes of these problems and the peculiarities of their manifestation in public life. The main problems are analyzed and the main recommendations for improving information and analytical work in the implementation of financial control are provided.

Attention is focused on the fact that the use of information technologies is a necessary condition for the quality work of controlling bodies and the guarantee of effective organizational arrangements for reforming the institution of financial control.

Key words: financial control, information technologies, controlling bodies.